

NEDERLANDSCH-FRANSCH E EXPEDITIE
DOOR DE BINNENLANDEN VAN
GUYANA,
IN SEPTEMBER TOT NOVEMBER 1861;

DOOR

A. KAPPLER.

(*Vervolg en slot van bladz. 80.*)

II.

ONDERZOEK DER RIVIEREN TAPANAHONI EN LAVA, WELKER VEREENIGING
DE MARONI VORMT.

Wij zetten nu den 30sten September onze reis voort en bezochten het omstreeks 2 uren hooger aan de Tapanahoni gelegen dorp der boschnegers Guidappou, wier opperhoofd, zooals de meeste mannen, zich reeds drie jaar in de kolonie ophouden en brandhout vellen voor de suikerplantaadjes. Dit dorp vertoont zich daardoor tamelijk vervallen; vele hutten, wier aantal even over de 100 bedraagt en die door sinaas-appelboomen overschaduw'd zijn, zijn half ingestort. Wij zagen hier eene menigte Fetischhuisjes, meestal met een traliewerk van palmenstokken; de afgoden en vaten, waarvan zij bij hunne bijgeloovige plegtigheden gebruik maken, worden hier bewaard, zoo ook de uit hout gesnedene sabels, urnen en andere, door hen zelve vervaardigde potten, alle met witten leem bestreken. Ieder jagthond, dien wij hier zagen loopen, had zijn talisman (Obia) om, die hem bij het opsporen van het wild geluk moest aanbrengeu; — zelfs aan de takken der

1863.

boomen waren, om hunne vruchtbaarheid te vermeerderen, boschjes haar, schalen van schildpadden of dergelijke gehangen, hoewel de vruchten bij duizenden nutteloos op den grond lagen te verrotten; ook de vrouwen en kinderen, — want mannen waren hier weinig, — hadden aan den hals of aan de knie kleine afbeeldsels hunner goden of andere dergelijke dwaze dingen, als gedroogde huiden, tiggertanden, stukken been, gehangen, die den eigenaar voor ongelukken moesten behoeden.

In eene afgelegén hut kwam mij een klein wangedrogt te gemoet, zoodat ik op klaarlichten dag bang begon te worden. Het was eene wel zeventig jaar oude, ter naauwernood 2½ voet hooge vrouwelijke dwerg, die mij met eene stotterende stem begroette. Zij had kromme beenen, naar voren gebogen armen; haar gang was gelijk aan dien van een schildpad. Hare bloedverwanten vertelden ook, dat zij de dochter was van een zeeschildpad (Kalpé), die hare moeder in den slaap een bezoek had gebragt, en dat, zoodra zij van Guidappou werd weggevoerd, het dorp door een grooten watervloed zou overstromd worden. Een ander wonderlijk schepsel was een tienjarig meisje, wier ligchaam gelijk dat van een tijger gevlekt was, en die op het voorhoofd een groote vlok sneeuw wit haar had. Allen die iets buitengewoons hadden, zoo als kreupelen, idioten, enz., die bij de negers volstrekt niet zelden, doch bij de Indianen nooit voorkomen, werden voor heilig gehouden en kinderen der Godheid, Gadapitin, genaamd.

Wij overnachtten te Manlobbi, van welk dorp het opperhoofd, Janki, ons zeer veel voorpraatte van zijne genegenheid en hoe alles bereidvaardig zou zijn om ons in onze verdere reize behulpzaam te wezen.

Daar, waar in hare bedding geene eilanden liggen, heeft de Tapanaboni meestal eene breedte van 700—1000 voet en komt uit het Z.W. Hare vallen zijn van geringe beteekenis en kunnen zonder bijzondere moeite worden overgegaan; de oevers zijn meestal hoog, terwijl op een afstand van ongeveer 2 uur zich in westelijke rigting eenige schoone, wel 2000 voet hooge gebergten verheffen. Den 3den October kwamen wij des avonds in het dorp Piket, aan den voet van den waterval Granholle aan, alwaar wij het groot-opperhoofd moesten

afwachten, die ons de noodige bosch-negers tot voortzetting der reis zou verschaffen.

Hadden wij reeds onderweg op de dorpen, die wij voorbij kwamen, avontuurlijke gestalten gezien, des te meer vond dit plaats op Piket, waar de gezamenlijke adel van Auka bijeengekomen was om met den Granman de gewigtige gebeurtenis onzer aankomst en de nog veel gewigtigere onzer verdere reize te bespreken; ter naauwernood aan land gekomen, werden wij ook door verscheidene kapiteins, vicekapiteins, majoors en andere personen van aanzien omringd, die zich voor dit bezoek op alle mogelijke wijzen hadden opgeschikt. Eenige dezer heeren waren in slaapjaponnen van gebloemd sits, andere in soldatenrokken gekleed; deze droegen regenmantels van slaven der plantaadjes, andere weder grijze hemden der Fransche gedeporteerden, met het teeken der kolonie voor misdadigers op den rug; de meesten waren zonder broeken, maar hadden fraai geverwde windsels om het lijf, die, als zij goed gewasschen zijn, hen beter kleeden, dan eenige Europesche kleeding; ook vrouwen waren in grooten getale toegestroomd; bij haar was de kleeding uitgelezener dan bij de mannen; daar de Aukaner bosch-negers op de plantaadjes goed geld verdienen en gewoonlijk mild genoeg zijn om hunne vrouwen fraaije stoffen en opschik te verschaffen, komt bij zulke gelegenheden te voorschijn, wat men jaren lang gespaard heeft.

De geheele onderhandeling, die ons zeer verveelde, draaide natuurlijk om het doel onzer reis, dat ieder voor zich afzonderlijk en dan weder allen gezamenlijk wilden weten. Men verwachtte den Granman den volgenden morgen, wanneer dan in eene algemeene vergadering over de zaak zou geraadpleegd worden.

Wij sloegen dus onze tenten op in de nabijheid van het dorp aan den oever der rivier, die hier omstreeks 150 voet breed is. Eene reeks van rotsen gaat halvemaansgewijze door de rivier heen en vormt de watervallen van Granholle, wier breedte hoogstens een klein uur bedraagt, maar uit zoovele afzonderlijke vallen bestaan, dat het boven den val gelegen dorp Drie Tobbetje, waar de Granman zich ophoudt, wel 80 voet hooger ligt dan Piket. De afzonderlijke vallen, meest tusschen eilanden verscholen, hebben tot 18 voet hoogte; in den

regentijd vooral moet die waterval een prachtig schouwspel opleveren.

De voortgang onzer reize hing dus af van de goedwilligheid des Granman's, dien wij dan ook den ganschen morgen te vergeefs wachtten. Bij alle onderhandelingen, welke het Nederlandsche gouvernement ooit met de bosch-negers had, vertoonde zich altijd bij dezen, ook dan, wanneer hun voordeel zoo klaar als de dag was, wantrouwen en de wensch de zaken op de lange baan te schuiven; — hoe veel te meer dus hadden wij nu niet hier te verwachten, dat het opperhoofd zich met zijne beslissing niet zou overhaasten. Wij wenschten echter niet onzen tijd lang met niets doen door te brengen; ook lieten onze levensmiddelen geen lang vertoef toe. Ter naauwernood konden wij van de vrouwen zoo veel inruilen, als wij voor ons dagelijksch gebruik behoefden. Deze post werd mij opgedragen; het was geene gemakkelijke taak de afzonderlijke ruilartikelen, als: doeken, koralen, zeep, messen, spiegels, vischhaken, buskruid, enz. zoo te verdeelen, dat zij evenredig waren aan de waarde der aangeboden levensmiddelen, die uit yams, rijst, eijeren, kippen en schildpadden bestonden; het was een voortdurend loven en bieden van beide kanten en vorderde des te meer inspanning, daar de handel steeds aan den oever op het gloeiende zand en bij eene hitte van dikwijls 28° gedreven werd.

Toen nu eindelijk tegen 12 uur de Granman nog niet was aangekomen en niemand mij ook naar hem toe wilde brengen, nam ik drie jonge Indianen en voer met de kleinste onzer booten zelf de rivier af. Zonder veel moeite trokken wij de boot over de watervallen, en daar ik den weg door de eilanden nog kende van mijne eerste reis, kwamen wij zonder eenig ongeval bij het dorp van den Granman. Dit dorp is noch aangenaam gelegen, noch goed onderhouden, en het eenige voordeel, dat de Granman heeft, is dat men hem niet gemakkelijk kan vinden. Van Piket af leidt een weg, dien de bosch-negers echter geheim houden, op den regter oever der rivier, tot aan het dorp van den Granman, zoodat deze van alles wat beneden den val, die in den regentijd in het geheel niet over te komen is, plaats grijpt, dadelijk kon onderigt worden. Ik vond thans den ouden „Beiman”, — zoo heet het opperhoofd, — half naakt in zijne hut; hij was reeds door eenige knapen, die in de rivier badende mij gezien hadden, van mijne

aankomst onderrigt. Ik zette hem nu het doel der reis uiteen en benam hem alle vrees, zoodat hij beloofde ons de noodige negers te bezorgen en besloot dadelijk met mij te gaan.

Na een kort oponthoud voeren wij af, en reeds om 4 uur was ik op Piket terug, terwijl de Granman aan de overzijde der rivier bleef om zijne kleeding aan te doen. Deze bestond uit eene Nederlandsche generaalsuniform en een hoed met witten pluim, beide met valsch galon bezet; zijne broek van gestreepte zomerstof was hem te wijd en te kort. Een verbleekte Nederlandsche sjerp en een paar oude epauletten, die de een of ander medelijdende luitenant hem geschonken had, voltooiden het geheel; het duurde echter meer dan een uur, voordat de Granman ons zijne opwachting maakte, want ter naauwernood hadden de op Piket zich bevindende personen van aanzien de komst van hun opperhoofd vernomen, of allen spoedden zich over de rivier om voorloopig met hem te beraadslagen. Wij maakten natuurlijk bij de ontvangst niet vele omstandigheden, maar kwamen dadelijk tot de zaak, waarop wij tot onze verwondering moesten hooren, dat het hem niet mogelijk was ons de noodige negers te verschaffen, noch dat hij veroorloven kon, dat de Bonni-negers ons gedurende de verdere reis op de Tapanahoni begeleiden; hij had met de Indianen van het binnenland een vreeselijken eed gezworen, nooit een Europeaan noch eenigen anderen vreemdeling den weg naar hen te wijzen, en zou zonder twijfel zijn leven verliezen, als hij dezen eed niet hield. De eenige oorzaak van hunnen tegenzin om ons den weg te wijzen was niets anders dan de vrees, dat hun hinderpalen in den weg zouden gelegd worden in hunne handelsverbandtenissen met de Indianen; wij scheidden dus onverrigter zake. Indianen en Bonni-negers bezochten nu den Granman in het dorp Piket, en deze wist hen zoo bang te maken, dat den volgenden morgen allen eenstemmig weigerden ons verder te begeleiden.

Wij waren nu in een moeilijken toestand; zonder Indianen en Bonni-negers was het bijna niet mogelijk de verdere reis te ondernemen, want buiten de 4 Manna-negers en de 3 Surinamiërs hadden wij niemand, daar de beide tolken op Poligoudou waren achtergebleven; met 7 man echter 3 booten misschien eene maand lang tegen watervallen en snelvlietende

plaatsen stroomopwaarts te roeijen en zonder wegwijzer eene rivier te bevaren, die geen van ons kende, bleef voorzeker een groot waagstuk. Reeds waren 3 dagen sedert de komst van Beiman verlopen, in welken tijd hij voortdurend palavers of groetoes met zijne ondergeschikten gehouden had; verscheidene hanen waren geslagt om uit hunne ingewanden den wil der goden te lezen: maar niets schonk ons gunstige uitkomst.

Wij besloten dus bon gré mal gré alleen af te reizen. De Caraiben stonden in twijfel wat zij doen zouden, en het zou mij gemakkelijk gevallen zijn de meesten tot voortzetting der reis met ons te bewegen, doch men geloofde niet genoeg levensmiddelen te hebben en zond hen dus naar hunne dorpen terug. Alleen 3 koos ik uit hen uit, en nadat wij op nieuw alles hadden aangewend om de Bonni-negers te bewegen ons te vergezellen, en beloften en bedreigingen vruchteloos waren gebleven, voeren wij 's morgens den 7den October af. De heer R., de Fransche commissaris, was op Piket achtergebleven om het toezigt te houden over de vele achtergelatene goederen en over de booten.

Met verwondering staarden allen ons na en nu eerst waren de boschnegers bevreesd voor den toorn der Fransche regering, wier militaire posten digter bij hen lagen dan de onze, en aan wie zij reeds in vroegere jaren beloofd hadden de vaart op de bovenrivier aan niemand te verhinderen. Er kwamen dus, zooals wij dan ook vermoed hadden, omstreeks 12 krachtvolle negers achter ons aan, juist toen wij bezig waren onze booten over den eersten val te voeren en smeekten ons dringend, hun verlof te geven om ons verder te brengen. Wij namen nu vijf hunner in onze dienst, onder beding, dat zij ons nog een onzer booten, benevens 5 Bonni-negers zouden brengen, wat dan ook dadelijk geschiedde. Reeds den 2den dag bereikten wij het laatste hunner dorpen, Miranda loo. De dorpen dezer negers liggen in eene streek van ongeveer 12 uur lengte, en als ik de bevolking op 1000 zielen stel, zal dat wel het maximum zijn. Zij zoowel als de Bonni-negers zijn vrij; zij bewonen eene vruchtbare aan wild en visch rijke landstreek, en toch is hun aantal sedert de 100 jaren, die zij in deze wouden hebben doorgebracht, aanmerkelijk verminderd, daar de be-

volking, toen men in het jaar 1761 vrede met hen sloot, ver over het dubbele bedroeg. Was deze vrijheid nu hun geluk?

De Tapanahoni stroomt meerendeels uit het zuidwesten, menigmaal door ontelbare eilanden, zoodat hare breedte op zulke plaatsen bij de 2 uur kan bedragen, en vormt daar voortdurend snelvlietende plaatsen in de rivier en watervallen. De plantengroei is op verre na zoo rijk niet als in den alluvialen grond nabij de kust; Erythrinen, Eperua, Copaiva komen het veelvuldigst voor; groote, zware boomen zijn zeldzaam; het water van den regentijd schijnt de vruchtbare aarde van de eilanden weggespoeld te hebben. Bekkens, waarin men zooals in de Lava dagen kan reizen, zonder eenigen stroom van beteekenis te vinden, zijn in de Tapanahoni zeldzaam en waar zij voorkomen wisselen zij spoedig weder af met snelvlietende plaatsen en watervallen. Dit is een bewijs, dat het land, waardoor deze rivier vloeit, hooger is, dan dat der Lava en dat het plateau aan den voet van het Tumucumaque-gebergte naar het oosten afhelt. Hoogere bergen vindt men niet; de oevers verheffen zich alleen somtijds tot heuveltjes.

Twee dagen boven Miranda loo, onder $3^{\circ} 56'$ N. Br., besloten nu de topographen, uit vrees dat de levensmiddelen niet toereikend zouden zijn, — want de bosch-negers teerden ook op onzen voorraad, — de Bonni-, Manna- en een der Surinaamsche negers benevens de 3 Indianen naar Piket terug te zenden en aldus voor de 5 bosch-negers en de Surinaamsche bedienden zoo veel levensmiddelen meer te verkrijgen, dat men de reis nog 40 dagen lang voortzetten kon; daar de tegenzin der bosch-negers in deze reis bekend was, kon men vooruit berekenen, dat zij niet zoo lang zou duren. Ik verliet nu met mijne Indianen de expeditie en keerde naar Albina terug om met Bonni-negers het nog overige der levensmiddelen voor de beide expeditiën af te halen.

Den 25sten October bevond ik mij weder op Poligoudou. Ik had 3 andere Caraïben als roeijers mijner boot medegenomen, die ook het verdere gedeelte der reis medemaakten. Op Poligoudou vond ik ook reeds de commissie van hare reis naar de boven-Tapanahoni terug; zij was de rivier slechts tot $3^{\circ} 28'$ opgevaren; want toen de

bosch-negers zagen, dat zij alleen meesters waren, deden zij wat zij wilden, en de reis ging slechts langzaam voorwaarts, daar men bovendien nog eene menigte watervallen moest overkomen; ten laatste weigerden zij zelfs de booten en goederen over deze te helpen trekken, zoodat de topographen dit zelve moesten verrigten; daarbij kwamen eenige zware regenbuijen, als zij des nachts onder den blooten hemel kampeerden, zoodat de terugreis een aanvang nam. De rivier nam het laatst haren loop geheel uit het westen komende, zoodat men reeds den meridiaan van Paramaribo had overschreden, een bewijs, dat de boven-Suriname desgelijks uit het zuidwesten of westen komen moet. Hoe ver men van de Acouri-Indianen verwijderd was, kon men natuurlijk niet bepalen; vermoedelijk liggen hunne dorpen onder 2—3° N. Br. en 55—56° W. L. Zij zijn dus niet verwijderd van de dorpen der Wapisianas, die SCHOMBURGK bezocht, en ook zij schieten met door het Ouralisap vergiftigde pijlen; of zij dit gif zelve bereiden, is mij niet bekend. Hoewel mij vroeger door bosch-negers verzekerd was, dat de Indianen, met welke zij handel drijven, savannen bewoonden, bestreden zij dit thans. Het schijnt derhalve, dat de savannen eerst in het westen op 56° lengte een aanvang nemen en daar, zooals wij later bemerkten, het Tumucumaquegebergte zich van het N. W. naar het Z. O. uitstrekt, zoo staan vermoedelijk de gebergten, die SCHOMBURGK onder 1° 20' N. Br. en 55° 30' tot 56° 30' W. L. aangeeft, met het eerste niet in verbinding.

De Tapanahoni ontspringt dus zoowel als de Lava uit de noordelijke helling van het Tumucumaque-gebergte. De twee beeken, die SCHOMBURGK in zijne kaart als Basikitjoe en Pianaghotte aangeeft, behooren dus tot het rivierstelsel der Suriname, Saramacca of Copename, zoodat de bronnen dezer rivieren in ieder geval veel zuidelijker moeten gezocht worden dan die der Tapanahoni. Het zoude alzoo door de eerste gemakkelijker vallen de rivieren te bereiken, die zich in de Amazonen-rivier ontlasten, en het is wel mogelijk, dat hier in den regentijd dergelijke verbindingen plaats hebben, als in Britsch-Guyana tusschen de Rupununi en de Rio Branco, zoodat een waterweg naar Brazilië hier wel kan bestaan, terwijl bij de Lava en de Tapanahoni daaraan niet te denken valt.

De ziekte van een der topographen vertraagde onze afreis naar de boven-Lava, waartoe wij niet zonder moeite Bonni-negers hadden verkregen, wij vertrokken dus eerst den 30sten October.

De rivier, zooals reeds gezegd is, bijna twee maal zoo groot als de Tapanahoni, is van haren mond af wel twee uren ver met grootere en kleinere eilanden vervuld. Aan het zuideinde van het laatste en grootste hadden de Hollanders op het einde der vorige eeuw een militairen post tegen de invallen der Bonni-negers opgericht. Een hoop baksteen en tegels, waarschijnlijk van den bakoven, zijn daarvan de eenige overblijfselen.

Behalve eenige groepen vischotters, die nieuwsgierig om ons heen zwommen, zagen wij geen wild, hoewel zich hier vele jaguars ophielden. De hond eens Bonni-negers volgde het spoor van een dier in het bosch, terwijl zijn meester, ter naauwernood dertig schreden daarvan verwijderd, langs den oever voer; plotseling huilde de hond, de neger vloog het bosch in, doch vond hem reeds met verpletterden schedel, terwijl de jaguar zich langzaam verwijderde. Het was nu een algemeen gejammer, want de negers houden veel van hunne honden, hoewel deze hunnen honger met het allerslechtste, ter naauwernood te nuttigen voedsel moeten stillen. Terwijl wij ontbeten, werd de hond begraven en elk geweer ter zijner eere afgeschoten. Dikwijls vond men sporen van jaguars in het zand der door den stroom omgeven eilanden, alwaar zij des nachts loeren op de waterzwijmen of cabia's. Zeer dikwijls ziet men in alle hooge wateren kaaimannen (*Alligator sclerops*), die zonder eenige beweging aan den oever liggen of hunne snuiten uit het water steken. Bijna geen dag ging voorbij, dat er niet een geschoten of dood geslagen werd, zoodat de Indianen hen ten laatste niet meer wilden eten. Zij bereiken zelden eene lengte van 6 voet, leven meestal van visch en leggen ongeveer 20 tot 30 langwerpige eijeren van de grootte van een eendenei, die met eene harde doch poreuse schaal omgeven zijn. Deze eijeren leggen zij in een nest van verrotte takken en bladeren, dekken het toe en houden zich in de nabijheid op om, zooals alle Indianen mij verzekerden, het van tijd tot tijd te bezoeken. De groote krokodil, die in de rivieren van Britsch-Guyana voorkomt, is hier niet inheemsch.

Aan de Lava schoten wij dikwijls een fraai boschhoen, Crala (*Penelope cristata*), dat zeer goed smaakt. Deze vogels zijn zóó dom, dat zij zich een voor een op de boomen laten doodschieten, zonder weg te vliegen.

Den 3den November kwamen wij in het dorp Providence, de hoofdplaats der Bonni-negers, omstreeks 2 uur boven den val Itepoucou gelegen. De rivier is door hare breedte indrukwekkend; op den Franschen oever verheft zich een gebergte van 2000 voet hoogte. — De Bonni-negers onderscheiden zich in niets van de bosch-negers, met wie zij oorsprong en taal gemeen hebben. Hunne woningen zijn op dezelfde wijze aangelegd, terwijl ook beider levenswijze dezelfde is. Zij zijn vooral geschikt tot het vervaardigen van kano's of booten, die zij maken van eene in het hooger gelegene deel der Lava dikwijls voorkomende houtsoort „Bamba” genaamd; dit laatste heeft een aangename reuk, is geelachtig van kleur, hard en wordt in groote afmetingen gevonden. Door insnijding verkrijgt men eene waterheldere vlugtige olie, die bijna als kajeput-olie riekt en in de kolonie gebruikt wordt tot het stillen van rheumatische pijnen. Op Providence vertoonde zich intusschen de gezamenlijke bevolking der 4 Bonni-dorpen, zoodat het ons gemakkelijk viel hun aantal tamelijk naauwkeurig te schatten. Dit zal in het geheel 250 tot 280 bedragen, waaronder op zijn hoogst 45 tot 50 voor den arbeid geschikte mannen. Wij waren nu het voorwerp der algemeene nieuwsgierigheid, en ter onzer eere, maar niet tot ons genoegen, werd een dans uitgevoerd, die bijna tot aan den morgen duurde. Het dorp Providence ligt onder 3° 48' N. B., en daar de loop der rivier van Poligoudou af het meest zuidoostelijk was, kan de oostelijke afstand vandaar omstreeks 24 minuten bedragen.

Wij verlieten Providence den 5den November om onze verdere reis naar den oorsprong der Lava te beginnen. De strooming van het water was gering; hier en daar slechts was zij sterker. Wij gingen tegen den middag een op een eiland gelegen dorp voorbij, dat ten hoogste uit 30 personen kon bestaan, die echter allen zeker naar Providence gevaren waren om het dansen bij te wonen. Tegen den avond bereikten wij het dorp Courmotibo, aan de Fransche zijde ge-

legen, waar wij een stokoud moedertje aantroffen, de eenige nog levende dochter van het beroemde opperhoofd BONNI. Wij begiftigden haar met eenige doeken en andere kleinigheden.

In dit dorp vonden wij een jongen man en een meisje van den stam der Irakouleh-Indianen, die in hunne jeugd door de Bonni-negers òf geroofd, òf als gijzelaars medegenomen waren. Zij zijn veel ligter van kleur dan de Karaïben, hebben als deze een plat aangezicht, doch grijze of groenachtige oogen. Als menige neger waren ook zij getatoueed en hadden geheel hunne manieren aangenomen. De stam der Irakouleh bewoont eene kreek, die in de boven-Lava inmondt, en schijnt met de overige Indianen-stammen en ook met de Bonni-negers in vijandschap te leven. Deze beweren ook de plaats, waar zij zich werkelijk ophouden, niet te kennen, daar zij dikwijls van woning veranderen.

Wij kwamen reeds den tweeden dag aan het laatste dorp Grassiabra, eenige armzalige hutten, die op eenen heuvel aan den Franschen oever liggen. Van hier strekt zich een steenen dam uit, dwars door de rivier. Men kan hem voor een werk van menschenhanden houden, zoo regelmatig zijn de rotsblokken opgestapeld. De meeste bewoners van Grassiabra, misschien 20 tot 30, wonen op hunne akkers in den omtrek. Drie uren boven het dorp, op den regter oever, stroomt de Inini-kreek in de Lava; vaart men deze kreek omstreeks 5 dagen lang op, dan komt men aan een weg, op welken men in 2 dagen de oevers van de Aprouac bereikt. Inini wordt bewoond door de Emerillon-Indianen.

Den 8sten November voeren wij tegen den middag aan den regter oever den mond eener schoone rivier, de Arona voorbij, die een waterweg naar de Oyapok verschaft, zoodat de grootste rivieren van Fransch-Guyana van twee zijden in betrekkelijk korten tijd bereikt kunnen worden. Wij hadden van Providence af slechts weinige snelvlietende plaatsen gehad, terwijl de geringe stroom onze vaart zeer had bespoedigd. Den 9den echter kwamen wij weder in eene streek van aanhoudende watervallen en snelvlietende plaatsen. Wij sloegen ons leger op dicht aan den mond der groote Litani-kreek, die uit het zuiden komt en hier een waterval van ongeveer 8 voet hoogte vormt;

ook de beide volgende dagen was de rivier vol vallen en snelvlietende plaatsen, en eerst den 12den November bereikten wij het hooge tafelland, dat zich tot aan den voet van het Tumucumaque-gebergte uitstrekt. De rigting der rivier was nu het meest uit het Z. en W., terwijl zij vroeger Z. en gewoonlijk Z. en O. was; hier was de stroom weder minder, het land was voor het grootste gedeelte vlak, ja dikwijls moerassig en kleine heuvels staken golfsgewijze uit. Het water was nu veel smaller en kouder, van 16° tot 18° R., zoodat men bij het nemen van een bad huiverde. Alles kondigde ons aan, dat wij spoedig den oorsprong naderden; in de inhammen, waar weinig of geen strooming plaats vond, vonden wij Nymphaea's en het in moerassen zoo veelvuldig voorkomende *Caladium arborescens*. Aan de rotsen zag men, dat de hoogste waterstand der rivier niet over de 7 voet van haar werkelijk niveau bedragen kon. Niettegenstaande dit alles, voeren wij nog 5 volle dagen in deze bekkens, totdat wij het dorp der Aroukoujanas-Indianen bereikten, die, zooals wij van de Bonni-negers gehoord hadden, dicht bij de bronnen der Lava moesten wonen. De rivier was nu een beek geworden, die hier en daar zoo ondiep was, dat onze kleine korjalen ter naauwernood konden varen, en de breedte dikwijls niet meer dan 25 tot 30 voet bedroeg.

Ik had weinig ellendiger dorpen dan dit gezien; van de rivier af moest men ten minste 30 schreden door modder waden, voordat men het pad bereikte, dat naar het dorp voert en in den regentijd insgelijks onder water staat. Op een kleinen heuvel, tusschen omgehouden boomen waren drie ellendige hutten, waarin omstreeks 25 personen woonden. Deze stam, die nooit met Europeanen in dadelijk verkeer stond, schijnt van de overzijde van het Tumucumaque-gebergte hierheen verhuisd te zijn om gemakkelijker in gemeenschap te kunnen treden met de Bonni-negers, die hen tegen Europesche artikelen hunne hangmatten, snoeren van zaadkorrels, enz. afkoopen. De mannen zijn hoog van gestalte; hun aangezicht gelijk op dat der Arowakken; om hunne kuiten hebben zij banden van boomwol, waarvan franje afhangt. Om hunne lendenen dragen zij een gordel van wel 100 snoeren, vervaardigd uit de haren van den Coaïta of brulaap, waaraan hun kamis of lendendoek bevestigd is. Deze gordel is zulk eene warme dragt,

dat hij beter geschikt zou zijn voor de Eskimo's, dan in de nabijheid van den evenaar. De vrouwen zijn klein en afzigtelijk; de uitdrukking van haar gezigt is dezelfde als bij de vrouwen der Karaiben. Haar eenig kleedingstuk is een schort van koralen, even als bij de vrouwen der Arowakken; slechts is het grooter en minder schoon geteekend, meestal bruin, blaauw en wit. De haren zijn bij mannen en vrouwen kort afgesneden, de laatste dragen om den hals verscheidene snoeren van apentanden, koralen, gekleurde boonen en zaadkorrels, welke onder den naam van Afrou en Arewepi naar de kolonie komen en door de negerinnen gretig gekocht worden, — zoodat zij bij iederen arbeid er door gehinderd worden. Beide geslachten zijn 's morgens steeds met roucou of orlean besmeerd. Zij schijnen met de westelijk wonende Indianen in geen verband te staan, want zij hebben zelfs geen cassave-stampers, die toch de Macussis aan de meeste Indianen van Guyana leveren; zij gebruiken daarvoor platte granietplaten, op wier ruwe vlakte zij de wortels wrijven. In het struikgewas van het dorp vond ik twee soorten van Solaneën, wier vruchten de Indianen rauw eten. De eerste soort is omstreeks 8 voet hoog, heeft 2 voet lange, breede, behaarde en stekelige bladeren, benevens eene groenachtige bloem, die uit den oksel der bladeren te voorschijn komt. De plant is geheel en al met haar en met stekels bedekt; rijp is de vrucht geel en ziet er uit als een kippenei. De andere soort is veel kleiner; de lengte der bladeren bedraagt tot ongeveer 6 duim; de bloesem is blaauw; de vrucht, iets grooter dan een ei, heeft 3 uitsteeksels. Van de laatste soort heb ik reeds door te zaaijen jonge planten in mijnen tuin verkregen.

Wij hoorden nu van de Bonni-negers, dat omstreeks negen uren ten oosten van dat dorp, aan de Litani-kreek, een ander Indianendorp lag, waarheen een weg leidde en waar zij menigmaal uitmuntende jagthonden van de Indianen inruilden, en dat er een andere weg was twee uren boven het dorp aan de Lava, op welken men den eersten dag den voet van het Tumucumaque-gebergte bereikte, den tweeden en derden dit overtrok om den vijfden aan den oever der Jari te komen, die zich in de Amazonen-rivier ontlast. Aan deze wonen Indianen van een anderen stam, die zeer ervaren zijn in het vervaardigen van hangmatten van

boomwol en sieraden van vederen. In deze omstreken zijn savannen en onbegroeide gebergten, waarop zich in menigte het fraaije rots-hoentje (*Rupicola*) bevindt. Deze Indianen staan insgelijks in verbinding met de Portugezen, die de oevers en zijrivieren van den Amazonen-stroom bewonen. Het dorp der Aroutougnas ligt onder 2° 18' N. Br. en bijna onder denzelfden meridiaan als de mond der Lava, zoodat de rivier bijna een halven cirkel vormt en zich ten laatste evenals de Tapanahoni geheel westwaarts wendt.

De topographen van beide commissiën overlegden nu, of wij niet het Tumucumaque-gebergte zouden beklimmen, om ten minste de geographische breedte van den top en de rigting te kunnen bepalen, maar onze weinige levensmiddelen en nog meer het naderen van den regentijd maakten de zaak bedenkelijk. Ook behoorde deze reis niet tot de taak der commissie, hoewel eene naauwkeurige bepaling van de ligging van het gebergte van gewigt zou geweest zijn. Men besloot ten slotte de Lava nog zoover op te varen, als men met de kleine korjalen kon komen, en dan de terugreis aan te nemen.

Te oordeelen naar de snelvlietende plaatsen en watervallen, die wij in de Lava waren overgegaan, ligt het dorp omstreeks 350 tot 400 voet hooger dan de mond der Lava en dus ongeveer 450 tot 500 voet boven het vlak der zee. Wij wisten nu wel, dat wij ons in de nabijheid van het gebergte bevonden, maar een gezigt daarop had men niet, alles was dicht begroeid, de rivier zoo smal en hare bogten zoo kort, dat zich nergens een vergezigt aanbod.

Wij verlieten den 18den November het Indianen-dorp in de aangename verwachting, binnen eenige dagen weder terug te keeren en dan de terugreis aan te nemen.

In eene kleine boot drie maanden te zitten en door wildernissen te reizen, die geen afwisseling aanbieden, wordt op het einde wat vervelend. De Lava werd steeds ondieper, de over elkander gevalene boomen steeds menigvuldiger, want de Indiaan geeft zich geene moeite deze uit den weg te ruimen, maar vaart met zijne ligte korjalen er over heen of trekt die er over. Het was een betrokken dag, eerst des namiddags verhelderde de hemel; voor ons lag, op ongeveer anderhalf uur afstand van den oever, een hooge rotskruin, die over het woud

aan den regteroever uitstak en gedeeltelijk begroeid, maar op hare steile hellingen en op den top kaal was. Aanstonds werd besloten ons leger op te slaan en den anderen dag de rots te beklimmen, die ons zonder twijfel een gezicht moest verschaffen op het gebergte. Wij gingen den volgenden morgen op weg. Vooraan liepen verscheidene Bonni-negers en mijne Indianen, de rigting was noordwest en leidde over twee heuvels, tusschen welke zich moerassen met Pinapalmen bevonden, de eerste, die wij sedert Armina zagen. Wij hadden ons in twee partijen verdeeld, van welke de Nederlandsche topograaph en ik de rots van de zuidzijde, de overige heeren echter haar van de westzijde wilden bestijgen.

Na omstreeks $\frac{3}{4}$ uur aanhoudend klimmen, bereikten wij zonder groote vermoeidheid eene rotsplaat, van welke wij het gebergte voor ons zagen liggen. Ongelukkig was de dag mistig en de verre bergen niet gemakkelijk te onderscheiden. Wij bemerkten overigens met verdriet, dat wij ons in het geheel niet op de rots, maar op een op een kegel gelijkend uitstek van deze bevonden, en hoorden ook ter zelfder tijd het roepen en schieten onzer toggenooten, die de hoofdrots gevonden hadden en haar thans beklommen. Wij moesten nu om tot hen te komen ten minste 400 voet naar beneden klimmen om de kloof over te komen, die ons scheidde. Deze kant was bijzonder steil en groote rotsblokken, die dikwijls bij de 40 voet hoogte hadden, hingen over ons. Alles was met bamboes begroeid en de weg zoo steil, dat wij ons op den rug liggende naar beneden lieten glijden. Toen wij in de kloof, die het meest woeste schouwspel aanbod, dat ik ooit in Guyana vond, aangekomen waren, zagen wij voor ons op een granietblok een prachtige, ongemeen grooten jaguar, die ons bedaard aankeek en scheen in te wachten. Een Bonni-neger schoot op hem, doch zonder hem te raken, hoewel hij geen 30 passen van ons verwijderd was. Wij bestegen nu de rots, terwijl wij ons tusschen Agaven, Bromelien en andere stekelige gewassen een doortogt baanden naar het gezelschap. Het scheen niet mogelijk verder te komen, hoewel wij ter nauwer-nood de halve hoogte bereikt hadden; wij keerden dus naar ons leger terug.

Den 20sten November werd bepaald de Lava nog zoo ver op te varen,

als men in één dag kon doen en dan terug te keeren. Het hoofd der Fransche expeditie, de heer V. en ik wilden nog eenmaal naar de rots om zoo mogelijk den top te bestijgen. Daar de heer V. den afzonderlijken rotskegel niet had bestegen en de kloof daartusschen en de hoofdrots wenschte te zien, zoo kozen wij den weg, dien ik den vorigen dag begaan had. Wij hadden schoon helder weder en beste-gen spoedig de rotskruin, vanwaar wij ons in de kloof begaven, wier verschillende holen wij onderzochten, doch geen spoor van een jaguar-nest vonden, zoo als ik vermoed had.

Het was ten 11 uur, dus in de grootste hitte van den dag, dat wij begonnen de hoofdrots te beklimmen, waar wij tot aan onze rust-plaats van den vorigen dag geene zulke groote zwarigheden onder-vonden. De sporen van zoo vele menschen hadden eene soort van weg gemaakt; doch hoe hooger wij klommen, des te moeilijker werd het. In de kloven, die het regenwater langzamerhand had gevormd, klouterden wij verscheidene 100 voet hoog, ons vasthoudende aan de bladeren der Agave, die hier weelderig groeit, of aan de lange stengels eener niet minder dikwijls voorkomende geel bloeiende Orchidee. Tegen de kruin was de helling minder steil. Op deze bevindt zich een boschje van bloeiende Heliconiën, waarin wij een weinig uitrusten en uit de bladstelen dezer planten, waarin zich het regenwater verzamelt, onzen dorst leschten. Ik was geheel en al nat van het zweeten. Wij hadden nu tot aan de kruin weder een hoogst gevaarlijken weg aan den rand van een meer dan 100 voet diepen afgrond. Op het vlakke der rots waren groote streken met eene soort van Bromelie bedekt, die volkomen geleek op de kroon eener ananas; alleen droeg zij in plaats van eene vrucht een 3 voet hoogen stengel, waaraan eenige verdroogde zaadhuisjes hingen. In eene rotsspleet boven een diepen afgrond bloeide eene prachtige Isertia en op een der kaalste plaatsen van de kruin vond ik verscheidene planten van den arrowroot (*Maranta arundinacea*), even als op eene andere plaats, waar zich eenige aarde had verzameld, eene plant der *Jatropha Manihot*. Vermoedelijk zijn de zaden, ten minste der laatste, door den wind daar heen gevoerd.

Wij hadden nu een panorama voor ons, dat zich van het oosten

naar het zuidwesten uitstrekke, want het gezigt op het noorden was ons door de misschien nog 40 voet hoogere kruin, die onmogelijk te beklimmen was, benomen. Beneden ons lag een golvend land, welks verheffing ten hoogste 200 voet kon bedragen, en daardoor stroomde de Lava, van welke men alleen een kleine streep kon zien. Het Tumucumaque-gebergte, welks hoogste bergen niet over de 3000 voet hoogte hebben, liep van het N.W. naar het Z.O. en de digtstbij gelegene bergen waren van 6 tot 7 uur van ons verwijderd. Het bestaat uit kegels, koepels en in de lengte loopende ruggen en herinnerde mij levendig de Zwabische alpen, die ik juist voor een jaar bezocht had. Ik vond bergen als den Achalm, Teck en den Neuffen, maar terwijl ik den Ofen zocht, trachtten wij te vergeefs onder de breede bladeren der Agave beschutting te vinden tegen de brandende zonnestralen. In het Z.O. lagen bergen, als lichte blaauwe wolken, die ten minste 40 uur van ons verwijderd waren; het geheel was door één onmetelijk bosch bedekt, nergens zag men een spoor van menschen. Van onze begeleiders waren ons alleen een Karaïber, een Arouhoujana en de Braziliaansche Indiaan gevolgd; de anderen waren achtergebleven, en wij zijn wel de eenige menschen, die ooit den top bestegen; de hoogte bedroeg ten minste 700 voet. Zoo verscheiden ook de gedaante der bergen waren, die voor ons lagen, aan wie de verschillende tinten en schakeringen van groen tot indigo en helder blaauw eene eigene bekoorlijkheid verleenden, zoo maakte het toch een pijnlijken indruk in deze wildernis naar beneden te blikken, waarin men ter naauwernood kon bespeuren, dat zij door eenige menschen bewoond is, die nog onder elkander als wilde dieren vechten, terwijl millioenen hier in overvloed konden leven.

Nadat wij eene schets van het gebergte gemaakt hadden, namen wij den terugweg aan, waar ik in eene rotsspleet een schoone mij onbekende varen vond, met welke ik benevens eenige orchideën den Arouhoujana belastte. Na $\frac{3}{4}$ uur waren wij weder aan den voet van de rots, terwijl wij tot het opklimmen bijna 2 uur hadden noodig gehad.

Wij vonden in het leger reeds de 2 Nederlandsche topographen, die de rivier hadden opgevaren, tot daar waar zij zich in verscheiden kreeken verdeelde, die in het drooge jaargetijde zelfs niet met de

kleinste korjaal te bevaren waren. De rigting van de hoofdkreek was doorgaans noordwest.

Wij begonnen nu den 21sten November de terugreis. Hevige regenbuijen hadden de Lava iets doen zwellen, zoodat onze reis naar beneden pijlsnel voortging en wij den 26 op Providence aankwamen. Na een oponthoud van 2 dagen om den Bonni-negers eenige rust te verschaffen, zetten wij onze reis voort en kwamen allen den 3den December welbehouden te Albina en St. Louis aan.

Zoo was de expeditie zonder eenig ongeval ten einde gebragt en het vraagstuk omtrent de grensscheiding ten voordeele van het Nederlandsche gouvernement beslist. Of dit nu daaruit eenig nut kan trekken, doet niets ter zake. De topographen hebben eene kaart der Maroni, Lava en Tapanahoni vervaardigd en de geographische ligging van sommige punten astronomisch bepaald; om echter de duizende eilanden, watervallen en snelvlietende plaatsen juist op te geven, zou men evenveel jaren als ons weken waren toegemeten, noodig gehad hebben. Voor de overige wetenschap is bijna niets verrigt; wel werden van rotsen en gerolde steenen in de rivier stukken afgeslagen en medegebragt, doch onderzoekingen in het binnenland of opdelvingen bleven achterwege, deels bij gebrek aan tijd, deels wijl niemand geologische kennis bezat. Hetzelfde geldt van de botanie; wel verzamelden de Fransche geneesheer en ik planten, die wij met veel moeite droogden, doch wij hadden geen van beiden voldoende kennis der botanie om haar wetenschappelijk te beschrijven of onderscheid te maken tusschen bekende en onbekende.

Hoe rijk nu ook aan schatten de vegetatie van het binnenland is, zoo is toch de zwaarigheid om die te genaken te groot en het praktisch belang te gering om deze te beloonen.

Werden rotsen doorgehouwen en een waterweg daargesteld, dan zou in het drooge jaargetijde zeker elke gemeenschap gestremd worden, daar door een bevorderden afloop der wateren een groot deel van het hooger gelegen land, waar de rivieren zich meermalen in den vorm van een meer uitbreiden, droog wordt gelegd. Alleen de watervallen verhinderen, dat de door de natuur gevormde bekkens boven deze geheel leeg loopen. Mineralogische schatten alleen zouden aan het bin-

nenland waarde verleenen, en om deze uit te vorschen, moesten deskundigen het land meer op hun gemak kunnen onderzoeken. Dergelijke reizen zijn niet zoo bezwaarlijk als men denkt. Een gezond ligchaam, niet verwend door de levenswijze in eene kolonie, ijver en liefde voor de natuur, vermogen zeer veel en ik betreur het van harte, dat ik niet tien jaar jonger en door betrekkingen verbonden ben, anders zou ik op eigen kosten eene tweede reis ondernemen; dan zouden noch regentijd, noch levensmiddelen mij afschrikken om het Tumucumaque-gebergte te overschrijden.

(Naar PETERMANN'S *Geographische Mittheilungen*, 1862, No. V en VI.)